

KULTUROLOŠKI VIDIKI SOCIO-EKONOMSKIH EMPIRIČNIH RAZISKAV

Povzetek. V prispevku bomo predstavili dela in najpomembnejše ugotovitve nekaterih tujih avtorjev (Ronena in Shenkarja, Brodbecka, Ingleharta, Hühmanna), ki se ukvarjajo s kulturološko-ekonomskimi raziskavami. Sodobni programi za računalniško obdelavo vse bolj obsežnih baz podatkov na tem področju so v zadnjih desetletjih 20. stoletja spodbudila nastanek novih empiričnih raziskovalnih modelov za raziskovanje različnih kulturnih orientacij, vedenjskih praks in družbenih struktur. Tovrstne raziskave afirmirajo kulturo kot sociološki in ekonomski fenomen ter dokazujejo kulturno pogojenost ekonomskih praks in struktur na korporativni, nacionalni in nadnacionalni ravni.

Ključni pojmi: kulturne razlike, socio-ekonomske empirične raziskave, Ronen in Shenkar, Brodbeck, Inglehart

Uvod

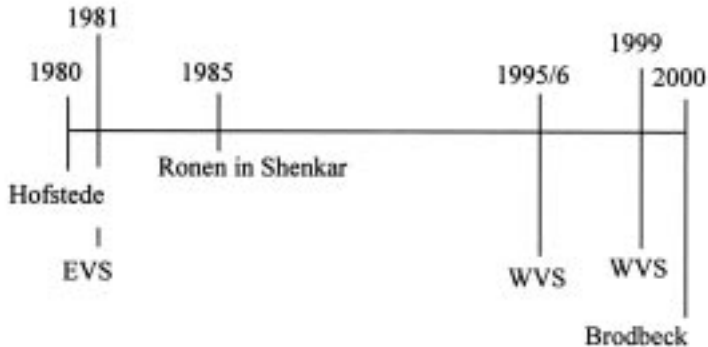
V socio-ekonomskih raziskavah kulturnih orientacij prevladuje empirično raziskovanje vrednot, na podlagi izmerjenih izsledkov pa ugotavljanje temeljnih značilnosti kulturnih orientacij. Širšega pojma kulture se izogibajo. Postavlja se vprašanje, ali obstaja bolj veljaven način kot ta, da se na podlagi skrbno načrtovanih javnomnenjskih merjenj opazujejo določene kulturne dimenzije. Raziskave, ki so bile izvedene s temi orodji, prinašajo izjemno pomembna dognanja o različnih kulturnih identitetah. Kulturne orientacije, spoznane na podlagi "izmerjenih" individualnih vrednot in moralnih norm, se običajno prenesejo v vrednotne (kulturne) tipe na višji ravni (npr. korporacijska ali nacionalna kultura).

V drugi polovici 20. stoletja so nastale prve empirične študije s področja kulture, kulturnih razlik. Slednje so ključnega pomena za nadaljnje delo ekonomistov in sociologov, ki so se in se ukvarjajo s proučevanjem vpliva kulture na ekonomijo oziroma vpliva ekonomije na kulturo. Predstavili bomo nekaj avtorjev, ki so po našem mnenju pionirji raziskovalnega področja. Najprej bomo proučili model Simcha Ronena in Odeda Shenkarja, Felixa Brodbecka in ostalih, Ronalda Ingleharta ter na koncu na kratko predstavili najpomembnejše raziskave v teku in raziskovalne institute. Slika 1 predstavlja empirične raziskave, ki jih bomo podro-

* Tjaša Živko, mlada raziskovalka na Ekonomsko-poslovni fakulteti, Univerza v Mariboru.

bneje obravnavali v tem prispevku. Namenoma bomo izpustili delo dveh najpomembnejših in najpogosteje citiranih avtorjev, Nizozemcev Geerta Hofstedeja in Fonsa Trompenaarsa, saj sta dobro poznana slovenskemu in tujemu raziskovalnemu okolju (Treven, 2000, 2002; Apfelthaler, 1999; Živko, 2001, 2002).

Slika 1: Časovna premica obravnavanih empiričnih raziskav

Ronenov in Shenkarjev model¹

“Simcha Ronen² in Oded Shenkar³ sta leta 1985 objavila primerjalno študijo osmih empiričnih raziskav⁴ s področja razvrščanja držav na osnovi podobnosti in razlik v skupine⁵. Ob tem sta upoštevala dve predpostavki:

1. obravnavanje kultur kot izrazite entitete,
2. operacionalizacijo narodov kot praktične približke teh entitet.

“Spremenljivke, ki tvorijo temelj obravnavanim empiričnim študijam, se nanašajo na odnos zaposlenih do dela. Primerjave so narejene primarno na osnovi splošnega vedenja do dela oziroma kako se le-to odraža na posameznikovih delo-

¹ Povzeto po Ronen in Shenkar (1985: 435-453).

² S. Ronen je profesor na področju organizacijskega vedenja na Univerzi v New Yorku, prav tako pa predava na Univerzi v Yalu. Mnogim vodilnim podjetjem (kot so IBM in AT&T) je služil kot svetovalec s področja vrednotenja menedžmenta, organizacijskih sprememb in razvoja (povzeto po New York University, 2002).

³ O. Shenkar je trenutno zaposlen v podjetju Ford Motor Company kot predstojnik globalnega poslovnega menedžmenta, prav tako pa je profesor na Fisher college of business, Državna univerza v Ohiu. Je član Akademije za menedžment in Akademije za mednarodno poslovanje, član uredniških odborov pri International Journal of Cross-Cultural Management, Journal of International Business Studies, Journal of International Management, Management International Review itd. (povzeto po Ohio State Univeristy, 2002).

⁴ Haire, Ghiselli & Porter (1966), Sirota & Greenwood (1971), Hofstede (1976), Redding (1976), Ronen & Kraut (1977), Badaway (1979), Griffeth, Hom, Denisi & Kirchner (1980) in Hofstede (1980).

⁵ V angleški terminologiji se uporablja izraz cluster.

vnih vrednotah ali ciljih. Za ocenjevanje pomembnosti delovnih ciljev so Haire, Ghiselli & Porter (1966) uporabili enajststopenjsko lestvico, katero je kasneje prevzel Redding (1976). Sirota & Greenwood (1971) sta navedla štirinajst delovnih ciljev, Ronen & Kraut (1977) dvaindvajset, nasprotno pa je Hofstede (1980) uporabil več študij z različnim številom delovnih ciljev. Uporabljene lestvice temeljijo na spremenjenem seznamu kategorij po Maslowu (1954), zato obstaja logičen razlog za primerjavo študij.

Avtorja (Ronen in Shenkar) sta ugotovila, da je raven primerljivosti zadostna, zato so tudi primerjave z metodološkega vidika veljavne. Razen tega:

1. so takrat te raziskave predstavljale najbolj prefinjene razpoložljive napore pri razvrščanju držav v skupine na podlagi odnosa do dela, s čimer so predstavljale vodilo za prihodnje raziskave;
2. se v raziskavah spremenljivke v veliki meri prekrivajo, kar poveča zanesljivost primerjave;
3. je pet od skupno osmih raziskav vključevalo več spremenljivk, ostale tri pa delovne cilje ali vrednote.

Obravnavane raziskave se med seboj bistveno razlikujejo pri značilnostih vzorca (npr. velikosti vzorcev se gibljejo na intervalu od 248 do 88.000). Vsi avtorji so obravnavane države razdelili v skupine, Ronen in Shenkar pa sta med njimi naredila primerjavo⁶. Šest študij je kot rezultat vključevalo državne skupine, v petih od le-teh pa je bila uporabljena matrična analiza. Analitične metode, ki so jih avtorji uporabljali v študijah, so bile:

- faktorska analiza (Haire et al.),
- Q (obrnjena) faktorska analiza (Sirota & Greenwood, Hofstede 1976 in 1980),
- D2 - posplošena Pitagorska mera za razdalje (Griffeth et al.).

Uporaba držav kot enot za razvrščanje v skupine je logična, saj nacionalne meje upodabljajo pravno, politično in družbeno okolje, v katerem delujejo organizacije in zaposleni - se pravi neko relativno zaključeno kulturno celoto. Da bi boljše razumeli, zakaj razvrščamo države v določeno skupino, je treba proučiti dimenzije, ki predstavljajo osnovo skupine.

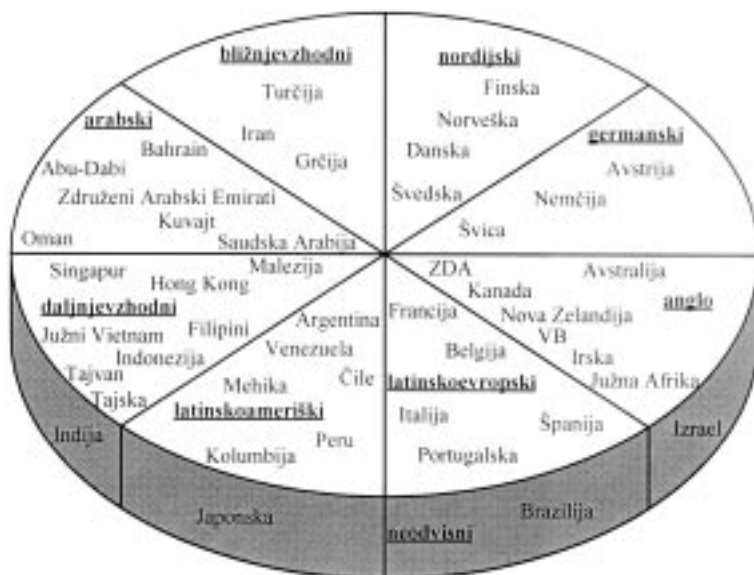
Iz slike 1 je razvidno, da ležijo države, ki so si geografsko blizu, v isti skupini. Prav tako že samo poimenovanje le-teh opisuje geografsko področje. Le anglo-ameriška skupina vključuje države iz več kontinentov, kar pa lahko pripisujemo kolonizaciji in preseljevanju (prenos kulture kolonizatorjev). Poleg geografske bližine, si države iz iste skupine delijo še jezik ali jezikovno skupino.

Jezik in geografska lega sta medsebojno odvisna: jezikovni in kulturni obseg je povezan s fizičnimi elementi (v primeru anglo-ameriške skupine pa s kolonijskimi elementi). Naslednja dimenzija, ki vpliva na oblikovanje skupin, je religija. Verska prepričanja so povezana z določenimi vrednotami in normami, nekatera od njih potrjujejo korelacijo z delovnimi cilji zaposlenih. Največ skupin deli isto religijo (anglo-ameriški, germanski in nordijski so pretežno protestantski, latinskoevropski in latinskoameriški sta pretežno katoliški). Omenjene dimenzije (geografska lega, jezik in religija) niso neodvisne. Verjetno (ne pa gotovo) je, da bodo države z eno skupno dimenzijo, izkazovale manjše razlike tudi na ostalih.

⁶ *Bralec si lahko o tem podrobneje prebere Ronen in Shenkar (1985: 444 in 445).*

Ronen in Shenkar sta z uporabo omenjenih dimenzij in primerjavo osmih študij naredila sintezo skupin (slika 2). Sinteza skupin je ponazorjena na karti, kjer je BDP na prebivalca splošno vodilo (koncentrična razdalja od sredine karte). Najrazvitejše države se nahajajo okoli sredine.

Slika 2: Oblikovanje skupin držav (Ronen in Shenkar)

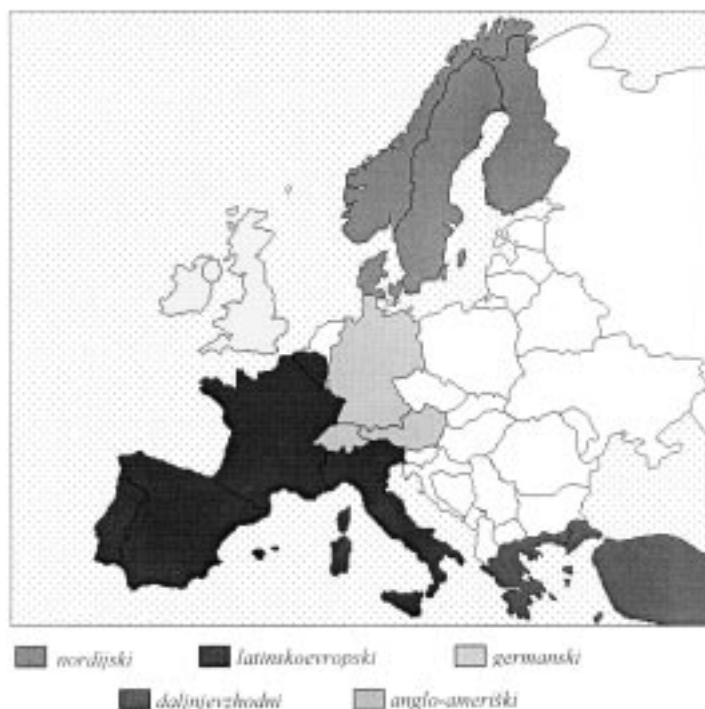

Vir: Ronen in Shenkar (1985, 449).

Slika 3 nam nazorneje predstavlja delitev evropskih držav v skupine, le-te so naslednje:

- nordijska (skandinavske države),
- latinskoevropska (Španija, Portugalska, Francija, Italija, Belgija),
- germanska (Nemčija, Avstrija in Švica),
- daljnjevzhodna (Grčija in Turčija),
- anglo-ameriška (Velika Britanija in Irska).

Slika 3: Delitev evropskih držav v skupine (Ronen in Shenkar)

Vir podatkov: Mercado et al. (2001, 452).

Predstavljene skupine ne vključujejo večino postkomunističnega sveta, prav tako mnogo področij, npr. Afrika, ni bilo proučevanih oziroma so bila premalo (Bližnji in Daljni vzhod). Te vrzeli v raziskavi otežujejo celovito razvrščanje v skupine na podlagi kulturnih razlik. Ne glede na to ima razvrščanje držav, ki sta ga napravila Ronen in Shenkar, na osnovi podobnosti omenjenih kulturnih dimenzij, ki merijo delovne cilje, vrednote, potrebe in odnos do dela, izjemno sporočilno vrednost.

Ronen in Shenkar poudarjata, da je podatke za obsežne mednarodne raziskave težko dobiti, saj je zbiranje podatkov drag postopek, potrebno pa je sodelova-

nje raziskovalcev z različnih tujih lokacij. Njuna ugotovitev v času informacijske družbe ne drži več v celoti, saj predstavlja svetovni splet rešitev ne glede na geografsko oddaljenost. Problem mednarodnih raziskav pa ostaja pretirana disperzija tovrstnih raziskav oziroma premajhna stopnja kooperacije med strokovnjaki.

Felix Brodbeck in drugi⁷

Raziskovalna skupina s profesorjem Felixom Brodbeckom na čelu je opravila študijo o vplivu kulture na stil vodenja v dvaindvajsetih evropskih državah. Poleg osredotočenja na koncept vodenja so še preverili pravilnost Ronenovih in Shenkarjevih evropskih skupin. 6.052 srednjih menedžerjev iz dvaindvajsetih evropskih držav je odgovarjalo na 112 vprašanj o značilnostih vodenja⁸. Njihova študija proučuje odnos med kulturo in koncepti vodenja v Evropi na osnovi obsežne empirične raziskave (GLOBE), ki se osredotoča na medkulturne razlike v vodenju. Vsako značilnost so ovrednotili glede na to, kako se le-ta sklada z njihovim konceptom odličnega poslovnega vodje. V prispevku se bomo posvetili le prvemu delu študije, saj se drugi del preveč oddaljuje od raziskovalnega področja.

Nekateri raziskovalci medkulturnih razlik⁹ so ugotovili, da kultura vpliva na koncepte vodenja. Problem pri teh študijah je v neprimerljivosti, saj proučujejo države iz različnih kulturnih ali geopolitičnih regij (Honduras, Nemčija, Japonska, ZDA, Francija, Indija in Kitajska). Iz tega razloga ne moremo prenesti njihove ugotovitve na evropske države, ki pripadajo eni geopolitični regiji in si verjetno delijo vodstvene značilnosti.

Brodbeck in ostali so primerjali skupine Ronena in Shenkarja z rezultati svoje raziskave, ter ugotovili, da se skladajo. Vključili so države, ki v prvi študiji še niso bile zajete, ker še niso obstajale oziroma niso bile samostojne in neodvisne (slika 4). Rezultati dendograma se berejo od desne proti levi in takoj opazimo dve skupini:

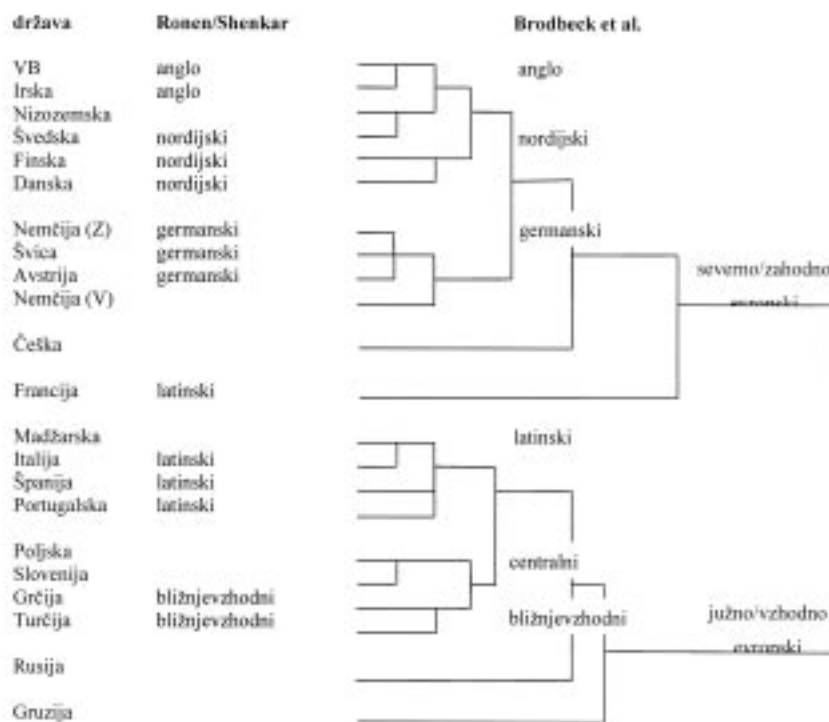
- severno/zahodno in
- južno/vzhodno.

⁷ Povzeto po Brodbeck et al. (2000: 1-29).

⁸ Podatke so dobili preko projekta GLOBE (Global Leadership and Organizational Effectiveness Programme), v katerem so sodelovali (osnovni podatki o projektu GLOBE so dosegljivi na spletni strani GLOBE 1995).

⁹ House, Wright & Aditya 1997, Gerstner & Day 1994, O'Connell, Lord & O'Connell 1990 (povzeto po Brodbeck et al., 2000: 3).

Slika 4: Dendrogram evropskih skupin (primerjava Ronen/Shenkar in Brodbeck et al.)

Vir: Brodbeck (2000, 12).

Prepoznavne podskupine severno/zahodne evropske skupine so anglo-ameriška, nordijska in germanska in posebej Češka republika. Južno/vzhodno skupino pa sestavljajo latinskoevropske države (Italija, Španija, Portugalska), srednjeevropski državi (Poljska, Slovenija), medtem ko se Madžarska pridruži kasneje, bližnjevzhodni državi (Turčija, Grčija) ter Gruzija in Rusija. Vzhodna Nemčija, ki ni bila vključena v vzorec Ronena in Shenkarja, je del germanske skupine. To pomeni, da so razlike v vodenju med Zahodno in Vzhodno Nemčijo majhne in značilne za to skupino. Madžarska je razvrščena zraven Italije, Portugalske in Španije, kar lahko razlagamo z zelo močno rimskokatoliško tradicijo na Madžarskem. Slednje si delijo latinskoevropske države, v nasprotju z vzhodnoevropskimi državami, ki so pretežno pravoslavne (Gruzija, Rusija).

V svoji študiji so Brodbeck in ostali med drugim tudi dokazali, da so koncepti vodenja v Evropi kulturno pogojeni. Evropske kulture so zelo različne in obstaja zelo velika verjetnost, da se tudi v prihodnosti ne bodo združile, zaradi tega je

gradnja konceptualnih mostov med kulturami ključnega pomena v medkulturnem vodenju na evropski in svetovni ravni.

Svetovna in evropska raziskava vrednot (Ronald Inglehart)

Evropska raziskava vrednot (European value survey - EVS), je bila prvič izvedena leta 1981 v desetih zahodnoevropskih državah, pod vodstvom Jana Kerkhofsja in Ruuda de Moora. Zaradi velikega zanimanja, se je za izvajanje EVS odločilo še 14 dodatnih držav. EVS je prerasla v svetovno raziskavo vrednot (World values survey - WVS), ki se izvaja v 65 državah in zavzema približno 80 odstotkov svetovne populacije. WVS so izvajali v letih 1990/91, 1995/96 in 1999/2000 (povzeto po ISR, 1999). Odgovorni in glavni raziskovalec WVS je prof. dr. Ronald Inglehart¹⁰. EVS in WVS sta izhodišči številnim publikacijam, najpomembnejši med njimi sta monografija *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies* (Inglehart, 1997) in razprava *Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values* (Inglehart in Baker, 2000)¹¹.

Globoko zakoreninjene spremembe v svetovnih pogledih spreminjajo ekonomsko, politično in družbeno življenje. V knjigi *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies* Inglehart proučuje spremembe političnih in ekonomskih ciljev, religijskih norm, družinskih vrednot ter raziskuje, kako te spremembe vplivajo na stopnjo gospodarske rasti, strategijo političnih strank in na pričakovanja demokratičnih institucij.

Inglehart je testiral tezo, da je ekonomski razvoj povezan s sistematičnimi spremembami temeljnih vrednot. Podatki WVS so pokazali velike kulturne spremembe in vztrajanje določenih kulturnih tradicij. Ekonomski razvoj je povezan s premikom v stran od absolutnih norm in vrednot proti vrednotam, ki so bolj racionalne, tolerantne, zaupne in sodelovalne. Raziskava je med drugim tudi pokazala, da so razlike med pripadniki različnih religij znotraj določene države bistveno manjše kot razlike med državami. Inglehartove ugotovitve kličejo po spremembi modernizacijske teorije, ki napoveduje zaton religij. Sklepi WVS so ravno nasprotni, in sicer, da kljub modernizaciji religija ni zbledela.

V 20. stoletju je potekal proces modernizacije pretežno v zahodnih državah, nezahodne države so mu lahko sledile le pod pogojem, da so opustile svoje tradicionalne vrednote in se tehnološko in moralno prilagodile "boljšim" (superiornim) zahodnim državam. V drugi polovici 20. stoletja se je proces modernizacije spremenil, saj smo bili priča ekonomski rasti nekaterih azijskih držav. Japonska

¹⁰ Prof. dr. Inglehart je trenutno zaposlen na Univerzi v Michiganu na Institutu za družbene raziskave. Leta 1963/4 je bil Fulbrightov štipendist na Univerzi Leiden na Nizozemskem, med leti 1970 in 1990 pa je bil raziskovalec pri študijah Eurobarometra. V svoji akademski karieri je bil kot gostujoč profesor na različnih univerzah v Italiji, Nemčiji, na Nizozemskem in Kitajskem. Inglehart je avtor knjig *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics* (1977), *Culture Shift in Advanced Industrial Society* (1990), *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies* (1997) in soavtor številnih knjig in člankov (povzeto po University of Michigan, 2000).

¹¹ Iz obeh publikacij bomo povzeli glavne in za naš prispevek relevantne ugotovitve.

ima enega najvišjih BDP na prebivalca, prav tako pa je vodilna v avtomobilski industriji, potrošniški elektroniki, Japonci pa dočakajo najvišjo starost. Še vedno pa je nosilka modernizacije industrija, ki ustvari temeljite družbeno-strukturne in kulturne posledice (od dviga ravni izobrazbe do spremembe vloge spola).

Modernizacijski premik

Sekularizacija je povezana s procesom modernizacije. Ob tem pozna Inglehart dva različna pojava:

1. v razvitih industrijskih državah Severne Amerike, Zahodne Evrope in Vzhodne Azije so tradicionalne oblike religioznega življenja v zatonu. Zmanjšalo se je obiskovanje cerkva, povečala se je tolerantnost do ločitve, splava, enega starša, homoseksualnosti;
2. islam ima vedno večji krog privržencev v državah, ki niso bile modernizirane, čeprav so nekatere zelo bogate. Njihovo bogastvo pa ni posledica modernizacijske poti industrializacije, poklicne specializacije, večje stopnje izobrazbe..., ampak zgolj posledica velikih naftnih potencialov.

Posledica modernizacije je tudi sprememba kulturne tradicije, ki poudarja pripisan družbeni status in delitev, nasproti poudarku dosežka in akumulacije. Weber poudarja dve pomembni komponenti modernizacije:

1. sekularizacija in
2. birokratizacija.

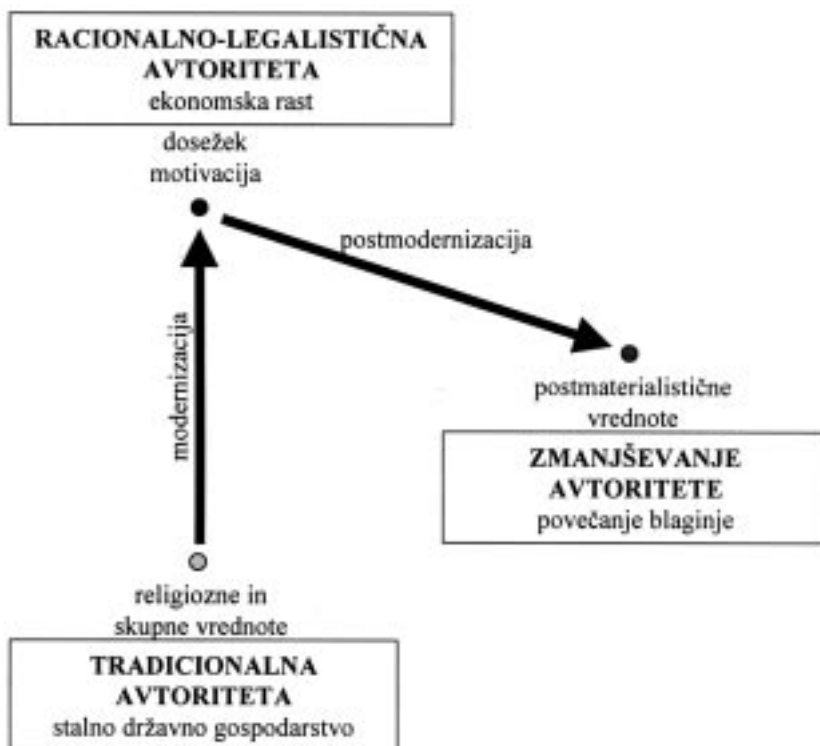
Jedro kulturne modernizacije predstavlja premik od tradicionalne (ponavadi religijske) avtoritete proti racionalno-legalistični. Prav tako je potekal premik prestiža in socio-ekonomskih funkcij v stran od ključnih institucij tradicionalne družbe (družina in cerkev) proti državi ter premik ekonomskih aktivnosti iz malih družinskih podjetij proti množični proizvodnji, ki je bila v lasti države ali pa jo je le-ta nadzorovala.

Weber je teoretik modernizacije, katere značilnost je racionalizacija kot metodično obvladovanje situacije z vedno bolj preračunljivimi sredstvi (motivacija - dosežek). Inglehart je Webrov podaljšek, govori o postmodernej družbi in novi kulturi, kjer racionalizem ni več dominanten.

Postmodernizacijski premik

Zadnja tri desetletja smo priče procesu postmodernizacije (slika 5), ki se je začel v Severni Ameriki, nadaljeval pa v Zahodni Evropi, Vzhodni Aziji in sedaj v Južnovzhodni Aziji. Proces vključuje premike v stran od religije in od države proti posamezniku. Glavni projekt postmodernizacije je maksimiziranje posameznikovega blagostanja, ki je vse bolj podvržen subjektivnim faktorjem, in povečanje kakovosti življenja (povzeto po Inglehart, 1997: 72-78).

Slika 5: Prehod iz modernizacije k postmodernizaciji (spremembe poudarka ključnih vidikov življenja)

Vir: Inglehart (1997, 75).

Dimenziji, ki sistematično razlikujeta pogled na svet med bogatimi in revnimi državami ter odsevata mednacionalno polarizacijo, sta tradicionalno¹² proti sekularno-racionalnim orientacijam do avtoritete in preživetje proti vrednotam samoizražanja.

Slika 6 prikazuje razporeditev 65 držav glede na dve dimenziji s pomočjo faktorjske analize. Na ordinati je polarizacija med tradicionalno in sekularno-racionalno avtoriteto, medtem ko abscisa predstavlja polarizacijo med vrednotama preživetje in samoizražanje¹³. Če ljudje določene družbe pripisujejo velik pomen religiji, potem lahko relativno predvidimo odnos te družbe do ostalih spremenljivk - od odnosa do splava, stopnje nacionalne zavesti (zelo verne države so ponavadi zelo nacionalno zavedne), zaželenost po spoštovanju avtoritete (zelo verne države dajo

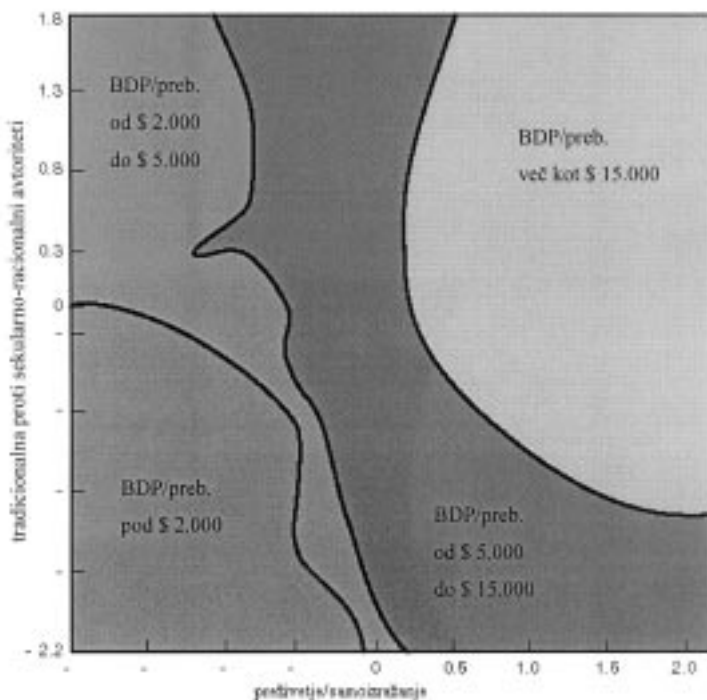
¹² Inglehart pojmuje "tradicionalno" kot nizko stopnjo tolerance do splava, ločitve in homoseksualnosti, poudarek na moški prevladi v ekonomskem in političnem življenju, spoštovanje starševske avtoritete, pomembnost družine, večinoma avtoritarno, večinoma velik poudarek na religiji.

¹³ selfexpression.

velik pomen na spoštovanje avtoritete), do odnosa do vzgoje otrok. Dimenzija preživetje/samoizražanje odseva daljnosežno in tesno povezano skupino spremenljivk, ki vključujejo materialistične vrednote (npr. ohranitev reda in boj z inflacijo) nasproti postmaterialističnim vrednotam (kot npr. svoboda in samoizražanje), osebna blaginja, medsebojno zaupanje, politično udejstvovanje in toleranca do zunanjih skupin (merjena s sprejemanjem/zavračanjem homoseksualnosti).

Ekonomski razvoj ima močan vpliv na kulturne vrednote: sistemi vrednot bogatih držav se sistematično razlikujejo od revnih. Iz slike 6 je razvidna razlika med državami z nizkimi dohodki, ki so v spodnjem levem kvadrantu, in državami z najvišjimi dohodki, ki se nahajajo v zgornjem desnem kvadrantu (povzeto po Inglehart in Baker, 2000: 31).

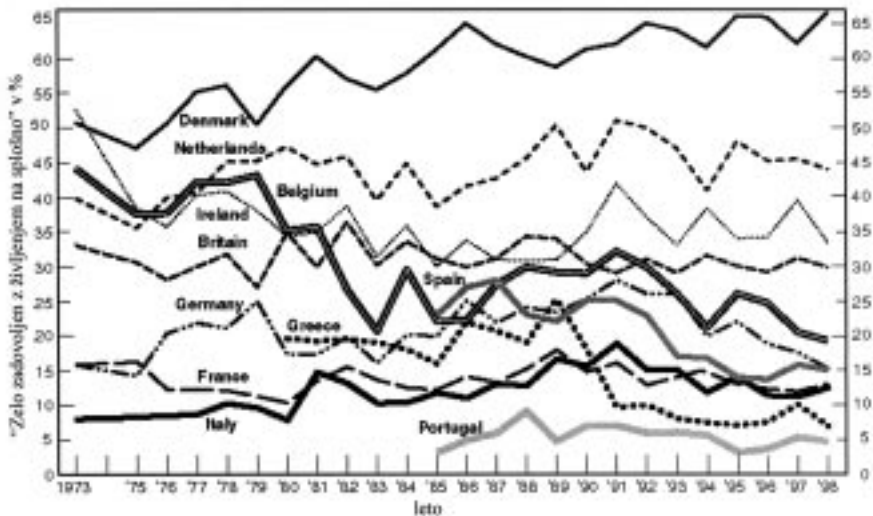
Slika 6: Ekonomska raven 65 držav v odvisnosti dveh dimenzij medkulturnih razlik

Opomba: BDP/preb. = bruto domači proizvod na prebivalca
 \$ = ameriški dolarji
 Podatki iz World Development Report (1997, 214-215).
 Vir: Inglehart in Baker (2000, 10).

Slika 7 prikazuje razvrstitev več kot 40 držav glede na dimenzijo modernizacije oziroma postmodernizacije. Prikaz je dinamičen, saj prikazuje položaj držav v letu 1981 in 1990/14. Slika je nastala na podlagi analize 65 študij iz 44 držav. Položaja držav obeh let sta približno enaka¹⁵, kar odseva dejstvo, da so temeljne kulturne vrednote posamezne države relativno stabilne. Države spadajo v različne skupine, na splošno lahko trdimo, da položaj držav na sliki odseva raven ekonomskega razvoja, kjer se revnejše države nahajajo v levem spodnjem kvadrantu, bogate države pa v zgornjem desnem kotu. Prav tako pa lahko razberemo vpliv religijske dediščine, jezika, geografske lokacije in komunistične vlade na kulturno lokacijo proučevanih držav. Nordijske države oblikujejo jasno skupino (v zgornjem desnem kotu) in so tako oddaljene od severnoevropske skupine, ki je zgodovinsko gledano v verskem smislu protestantska. Države katoliške Evrope oblikujejo naslednjo skupino, kakor tudi vzhodnoazijske države pod vplivom konfucianizma. Vzhodna Evropa je še ena skupina in sodi v širše območje bivših komunističnih držav, ki vključuje tudi del Severne Evrope in Vzhodne Azije. ZDA in Kanada oblikujeta trdno severnoameriško skupino, ki pa je podrejena angleško govorečemu območju, kamor uvrščamo še Veliko Britanijo, Irsko, Severno Irsko in Avstralijo.

Slika 7: Mednarodna primerjava splošnega zadovoljstva z življenjem (1973-1998)

Opozorje: Denmark = Danska; Netherlands = Nizozemska; Belgium = Belgija; Ireland = Irska; Britain = Britanija; Spain = Španija; Germany = Nemčija; Greece = Grčija; France = Francija; Italy = Italija; Portugal = Portugalska.

Vir: Inglehart (1997, 185).

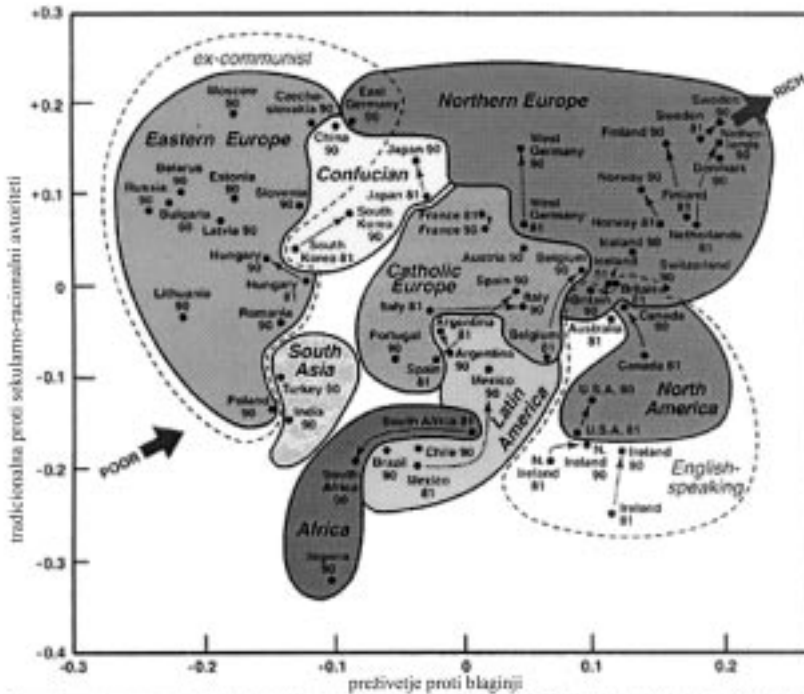
¹⁴ Na primer Švedska 81 in Švedska 90 pomenita švedsko javno mnenje iz študij leta 1981 in leta 1990.

¹⁵ ZDA 81 je relativno blizu ZDA 90, Španija 81 je relativno blizu Španiji 90 itd.

Primerjava 1981 in 1990 pokaže dinamičen premik v smeri postmodernizacije, saj je največ puščic usmerjenih navzgor ali desno. To pomeni spremembe od tradicionalne avtoritete proti sekularno-racionalni ter od vrednot preživetja proti vrednotam blaginje. Prav tako opazimo nasproten proces, ki ni nezanemarljiv in naključen. Vse te države so bile v fazi ekonomske stagnacije in političnega kolapsa. V primeru Argentine sprememba ni tako velika kot na Madžarskem, v Južni Afriki pa je največja (povzeto po Inglehart, 1997: 334-337).

Splošno zadovoljstvo z življenjem je bilo merjeno s študijami Eurobarometra, ki so jih izvajali v državah Evropske unije vsako pomlad in jesen od leta 1973 dalje. Iz slike 8 je razvidno, da splošno zadovoljstvo z življenjem odseva veliko stopnjo mednacionalne stabilnosti držav EU od 1973 do 1995. Korelacija med stopnjo zadovoljstva v posamezni državi leta 1973 in 1995 je 0,81 (za večino držav pokriva obdobje 22 let in predstavlja prepričljivo raven stabilnosti). Stabilnost pa je razvidna ne le iz začetnega in končnega leta, ampak so Nizozemci in Danci vedno pri vrhu, medtem ko so Italijani, Portugalci in Francozi vedno pri repu (nezadovoljni z življenjem). Za primerjavo so izračunali še koleracijo BDP na prebivalca kot ekonomski pokazatelj stabilnosti. Med leti 1970 in 1990 je bil BDP na prebivalca v državah EU relativno stabilen, s korelacijskim koeficientom 0,73. Rezultat je presenetljiv za tiste, ki so mnenja, da so ekonomski podatki "trdi" in kulturni "mehki", saj je kulturni indikator pokazal večjo stopnjo stabilnosti skozi čas (povzeto po Inglehart, 1997: 184-186).

Slika 8: 44 držav razporejenih glede na dimenzijo modernizacije in post-modernizacije (primerjava 1981 in 1990)

Opombe: poor = revna; rich = bogata; ex-communist = bivše komunistične; Eastern Europe = Vzhodna Evropa; Northern Europe = Severna Evropa; Confucian = konfucijske države; Catholic Europe = katoliška Evropa; North America = Severna Amerika; Latin America = Latinska Amerika; Africa = Afrika; South Asia = Južna Azija; English speaking = angleško govoreče; Moscow = Moskva; Czechoslovakia = Češkoslovaška; Belarus = Belorusija; Estonia = Estonija; Slovenia = Slovenija; Russia = Rusija; Bulgaria = Bolgarija; Latvia = Latvija; Hungary = Madžarska; Lithuania = Litva; Romania = Rumunija; Poland = Poljska; China = Kitajska; Japan = Japonska; South Korea = Južna Koreja; Turkey = Turčija; India = Indija; East Germany = Vzhodna Nemčija; West Germany = Zahodna Nemčija; Finland = Finska; Sweden = Švedska; Netherlands = Nizozemska; Switzerland = Švica; Iceland = Islandija; Norway = Norveška; Denmark = Danska; Britain = Velika Britanija; France = Francija; Austria = Avstrija; Spain = Španija; Belgium = Belgija; Italy = Italija; Portugal = Portugalska; Mexico = Mehika; Chile = Čile; Brazil = Brazilija; South Africa = Južna Afrika; Nigeria = Nigerija; Canada = Kanada; USA = ZDA; Ireland = Irska
Vir: Inglehart (1997, 335).

Raziskave v teku

Raziskovalni instituti svetovnega merila, ki se ukvarjajo s proučevanjem raziskovanega področja našega prispevka, so:

1. Institut za študije ekonomske kulture¹⁶,
2. Institut za napredne kulturološke študije¹⁷ in
3. Raziskovalni center za vzhodnoevropske študije¹⁸.

Institut za študije ekonomske kulture

Institut za študije ekonomske kulture je bil ustanovljen leta 1985 na Bostonski univerzi, njegov direktor je Peter L. Berger¹⁹. Raziskave so usmerjene na sistematične študije, ki proučujejo odnos med ekonomskim razvojem in sociokulturnimi spremembami v različnih delih sveta. Kulturo pojmujejo v širšem družbenem smislu, tj. kot prepričanja, vrednote in način življenja različnih družbenih skupin.

Institut izdaja vsako leto poročilo o napredku na nekaj straneh, kjer povzemajo dogodke in projekte preteklega leta. Institut dela na zaključni fazi velikopoteznega projekta o globalizaciji in kulturi v desetih državah. Peter L. Berger je skupaj s Samuelom Huntingtonom leta 2002 izdal knjigo z naslovom *Mnogo globalizacij: kulturna raznolikost v sodobnem svetu*²⁰.

Institut za napredne kulturološke študije

Institut je bil ustanovljen leta 1996 na Univerzi v Virginiji, njegov izvršni direktor je James Davison Hunter. Sodelavci instituta so izdali mnogo publikacij o kulturi v ZDA. Trenutno delajo na projektu *Kulturna globalizacija v sodelovanju z* Institutom za študije ekonomske kulture Bostonske univerze. Ta obširen raziskovalni projekt je bil sprožen leta 1998, osredotočen pa je na precejšnje, a skoraj neraziskane, kulturne vplive ekonomske globalizacije na deset vključenih držav.

Osredotočenje ameriškega dela študije je proučevanje svetovnih pogledov elit in kvazi elit prvih bojnih črt ameriško temelječe globalizacije. Študija proučuje ključno sestavino globalizacijskega procesa: različne strategije, ki jih ključni akterji uporabljajo pri izvajanju in uzakonitvi svojih iniciativ.

Raziskovalni center za vzhodnoevropske študije

Raziskovalni center za vzhodnoevropske študije je bil ustanovljen na Univerzi v Bremnu leta 1982 pod vodstvom profesorja Wolfganga Eichwede. Raziskave so usmerjene na proučevanje sodobnega kulturnega in družbenega razvoja v srednji in vzhodni Evropi. Po padcu Berlinskega zidu in s tem komunističnega režima pa proučujejo spremembe v socio-političnem razvoju. Predvsem proučujejo spre-

¹⁶ *Institute for the Study of Economic Culture (povzeto po Boston university, 2002).*

¹⁷ *Institute for advanced studies in culture (povzeto po University of Virginia, 2002).*

¹⁸ *Research Centre for East European Studies (povzeto po Universität Bremen, 2002).*

¹⁹ *Institut je bil ustanovljen, ker se po mnenju Petra Bergerja ekonomisti ne marajo ukvarjati s kulturo, saj se je ne da proučevati s tipičnimi ekonomskimi metodami. Družbeni znanstveniki, ki proučujejo kulturo, pa ne upoštevajo ekonomskih sklepov, saj se jim ekonomska veda zdi pretežka.*

²⁰ *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World.*

membe na Poljskem, na Češkem in Slovaškem, Madžarskem, v Nemčiji in Rusiji. Prav tako sodelujejo s številnimi raziskovalnimi institucijami iz teh držav. Interesne teme so kultura, politika in družba oziroma njihovo prekrivanje.

V okviru projekta Ekonomska kultura in tranzicija je nastala publikacija "Podcenjena dimenzija - vloga ekonomske kulture v vzhodnoevropski tranziciji"²¹ (Hans-Hermann Hühmann, 1999). V svoji raziskavi so ekonomsko kulturo definirali kot celoto znanja, izkušenj, zaznav, vrednot in načina vedenja celotnega naroda ali posameznih družbenih skupin. Ekonomska kultura določa nacionalni karakter tržnega gospodarstva (npr. Rusije, Poljske...).

Sklepne misli

Sodobne socio-ekonomske tematizacije kulture se od klasičnih razlikujejo predvsem po pristopu. Klasiki socio-ekonomske misli (Weber, Durkheim, Parsons itd.) so z makro družbenega zornega kota problematizirali zvezo med kulturo (zlasti delovne etike v religioznih sistemih), načinom gospodarjenja ter družbenimi in ekonomskimi strukturami.

Uvedba sodobnih programov za računalniško obdelavo vse bolj obsežnih podatkovnih baz na tem področju (npr. EVS, WVS) je v zadnjih desetletjih 20. stoletja spodbudila nastanek novih in novih empiričnih raziskovalnih modelov za raziskovanje različnih kulturnih orientacij, vedenjskih praks in družbenih struktur. Tovrstne raziskave afirmirajo kulturo kot sociološki in ekonomski fenomen ter dokazujejo kulturno pogojenost ekonomskih praks in struktur na korporativni, nacionalni in nadnacionalni ravni. S tem opozarjajo na bogato kulturno pestrost globalnega prostora, ki se v procesu globalizacije nikakor ne bi smel unificirati, ampak nasprotno, spodbujati uveljavljanje različnih kulturnih entitet v postmodernih družbah.

Predpogoj za spoštovanje različnih kulturnih entitet in demokratične medkulturne komunikacije je njihovo poznavanje. Prav zato so sporočilne vrednosti in znanstveni izsledki študij Ronena in Shenkarja, Hofstedeja, Trompenaarsa, Ingleharta, Bergerja, Höhmanna in drugih sodobnih "kulturologov" izjemnega pomena ne le za sodobno družboslovno znanost, ampak tudi za različne javnosti v svetu.

LITERATURA

- Boston university (2001): Institute for the Study of Economic Culture: Project on Globalisation and Culture. Dostopno preko <http://www.bu.edu/isec/progprep2k2k1.html>, 20.1.2003.
- Brodbeck, Felix C. et al. (2000): Cultural variation of leadership prototypes across 22 European countries. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 73(1): 1-19.
- GLOBE - Global Leadership and Organizational Effectiveness Programme (1995). GLOBE.

²¹ *Eine unterschätzte Dimension - Zur Rolle wirtschaftskultureller Faktoren in der osteuropäischen Transformation.*

- Dostopno preko <http://www.ucalgary.ca/mg/GLOBE/Public/index.htm>, 17.1.2003.
- Inglehart, Ronald in Baker, Wayne E. (2000): Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review* 65(1): 19-52.
- Inglehart, Ronald (1997): Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies. New Jersey: Princeton University Press.
- Mercado et al. (2001): *European Business*. Essex: Pearson.
- New York University (2002): Simcha Ronen. Dostopno preko http://reanati.tau.ac.il/faculty/ronen_simcha.htm, 13.1.2003.
- Ohio State University (2002): Oded Shenkar. Dostopno preko <http://fisher.osu.edu/mhr/faculty/shenkar/>, 13.1.2003.
- Ronen, S. in Shenkar, O. (1985): Clustering countries on attitudinal dimensions: A review and synthesis. *Academy of Management Review* 10(3): 435-454.
- Shenkar, Oded (2000): Cultural Distance Revisited: Towards a More Rigorous Conceptualization and Measurement of Cultural Differences. *Journal of International Business Studies* 21(3): 519-527.
- Universität Bremen (2001): Forschungstelle Osteuropa: Economic Culture and Transition Research. Dostopno preko http://www.forschungsstelle.uni-bremen.de/projekte/wirtschaftskultur_russland_engl.html, 13.1.2003.
- University of Michigan (1999): Institute of Social Research: World Values Survey. Dostopno preko <http://wvs.isr.umich.edu/index.html>, 20.1.2003.
- University of Michigan (2000): Ronald Inglehart. Dostopno preko <http://wvs.isr.umich.edu/ringlehart>, 27.1.2003.
- University of Virginia (2002): Institute for advanced studies in culture: Projects. Dostopno preko <http://www.virginia.edu/iasc/>, 20.1.2003.